

Úvod

Vědecko-technický rozvoj, rostoucí rychlost technických inovací i rostoucí specializace pracovníků v různých profesích vyvolává potřebu jejich neustálého vzdělávání a zvyšování kvalifikace.

K získávání speciálních a odborných znalostí či dovedností a pro zvyšování kvalifikace pracovníků slouží řada systémů vzdělávání. Některé ze systémů jsou založeny pouze na organizování kurzů či různých forem výcviku, jejichž výstupem je osvědčení o absolvování kurzu nebo jiné vzdělávací aktivity. Některé systémy zahrnují i různé formy přezkoušení a ověřování znalostí v rámci vzdělávání. Další možností je oddělení procesu vzdělávání a procesu nezávislé certifikace, kde certifikace spočívá v prověření znalostí a dovedností osob při zkouškách a potvrzení jejich způsobilosti k výkonům speciálních činností nebo úkonů vydáním certifikátu.

V současné době dochází nejen v Evropské unii, ale v celém světě, k velkému pohybu osob. Pro uplatnění pracovníků na trhu práce v zahraničí je důležité, aby tito mohli dostatečným způsobem prokázat svoji kvalifikaci. Ve světě existuje řada systémů vzdělávání a získávání kvalifikace, jejich výstupy mají však různé stupně a rozdílnou úroveň. Kromě toho různé státy uplatňují v tomto směru rozdílné nároky. Není proto jednoduché porovnat kvalifikaci osob, které mají vykonávat určitá povolání či určité specializované činnosti a stanovit, jaká úroveň kvalifikace je pro výkon té které činnosti dostačující. Realizují se projekty, jejichž cílem je porovnat a sjednotit systémy vzdělávání a další kvalifikace pracovníků. V Evropské unii dále probíhají jednání o sjednocení a způsobech uznávání kvalifikace pracovníků v různých profesích a funkcích. Toto je však dlouhodobá záležitost neboť řada zemí má v této oblasti své tradice a zvyklosti i osvědčené mechanismy a kromě toho, systémů kvalifikace osob existuje velké množství.

Tento článek podává bližší informace o certifikaci osob prováděné dle požadavků mezinárodního systému akreditace, který je uznáván jak v Evropské unii tak v celosvětovém měřítku. Cílem článku je přiblížit čtenáři principy a význam činnosti certifikačních orgánů a také význam jejich akreditace v systému spravovaném organizací Evropské spolupráce pro akreditaci (European co-operation for Accreditation, dále EA).

I. Certifikace osob

Ke vzájemnému uznávání kvalifikace osob mezi státy přispívá certifikace pracovníků – fyzických osob, která slouží k prokázání jejich odbornosti a způsobilosti. Certifikaci osob provádějí, podle stanovených pravidel a požadavků, certifikační orgány.

Základem certifikace je vypracování programu certifikace tj. definování vstupních požadavků pro uchazeče o certifikaci jako je vzdělání, praxe, speciální školení nebo výcvik, zdravotní způsobilost apod., stanovení kritérií odborné způsobilosti a dále stanovení metod a forem zkoušení a hodnocení uchazečů o certifikaci. Na základě těchto programů certifikace prověřují certifikační orgány formou zkoušek znalosti a dovednosti žadatelů o certifikaci. Formy zkoušení jsou v různých oborech rozdílné. Zkoušky zpravidla zahrnují písemnou část (testy, zpracování písemných úloh), dále část ústní (odpovědi na vylosované otázky, obhajobu předem zadaných písemných prací) a také, zvláště v technických oborech, část praktickou (provedení zadaných praktických úloh). Zkoušky musí být strukturovány takovým způsobem, aby bylo zajištěno objektivní a systematické prověření a zhodnocení odborné způsobilosti

uchazečů o certifikaci. Výsledným dokumentem z procesu certifikace, kterým pak jednotlivé osoby prokazují získanou kvalifikaci v přesně definovaném rozsahu, je osobní certifikát.

Podle typů profesí a funkcí a podle potřeb jednotlivých států vznikají různé systémy certifikace osob. Systémy certifikace vznikají jak na národní úrovni jednotlivých států tak na úrovni mezinárodní.

Národní systémy přihlížejí k potřebám a zvyklostem uplatňovaným v daném státě a odrážejí také požadavky právních norem a předpisů platných v tomto státě. Systémy certifikace spravují a provozují certifikační orgány zabývající se certifikací osob. Programy certifikace vypracovávají za přispění a podpory stran zainteresovaných na certifikaci a ve spolupráci s odborníky. Přihlížejí také k potřebám trhu a potřebám praxe.

Existují ale i nadnárodní systémy certifikace např. systém EOQ (European Organization for Quality). Tyto systémy mají stanovená jednotná pravidla a postupy certifikace a ve vztahu k uchazečům o certifikaci uplatňují stejné požadavky. Certifikační orgány pracující v rámci těchto systémů v jednotlivých státech musí dodržovat stanovenou úroveň požadavků na certifikaci osob. Jejich systémy certifikace jsou většinou kromě akreditace prověřovány také správcem systému.

II. Akreditace v oblasti certifikace osob v České republice *(v rámci systému Evropské spolupráce pro akreditaci)*

Certifikáty vydávané různými subjekty mohou mít rozdílnou úroveň a ne vždy se lze spolehnout na to, že zaručují dostatečnou úroveň znalostí a dovedností držitelů certifikátů.

Jednou z možností, jak prokázat nejen odbornou způsobilost certifikačních orgánů k provádění certifikace, ale také nezávislost a nestrannost certifikace a zajistit srovnatelnou úroveň certifikátů je akreditace.

Akreditace obecně je nezávislé prověřování odborné způsobilosti orgánů posuzujících shodu, tedy i certifikačních orgánů certifikujících osoby. Akreditaci provádějí akreditační orgány, které působí nejen v Evropě, ale ve všech vyspělých státech světa. Akreditace je realizována dle mezinárodních norem a předpisů a zaručuje nediskriminační postup při posuzování organizace, struktury, odborné způsobilosti pracovníků a postupů orgánů posuzujících shodu.

V České republice provádí akreditaci národní akreditační orgán, Český institut pro akreditaci, o.p.s. (dále ČIA), jehož zřizovatelem je Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. ČIA pracuje v rámci systému Evropské spolupráce pro akreditaci (více o tomto systému viz čl. III.) ČIA zabezpečuje akreditaci orgánů posuzujících shodu tj. zkušebních laboratoří, kalibračních laboratoří, certifikačních orgánů provádějících certifikaci výrobků, systémů managementu, inspekčních orgánů, environmentálních ověřovatelů pro program EMAS a organizátorů programů zkoušení způsobilosti a v neposlední řadě též **akreditaci certifikačních orgánů provádějících certifikaci osob**. Proces akreditace trvá řádově 3 – 4 měsíce. Tým posuzovatelů prověřuje jak systém managementu tak odbornou způsobilost žadatelů o akreditaci. Výsledkem akreditace je vydání Osvědčení o akreditaci, které potvrzuje, že činnosti subjektu (např. certifikačního orgánu) jsou v souladu s kritérii příslušných norem, normativních dokumentů a dalších předpisů. Akreditované subjekty podléhají pravidelnému doзору. Bližší informace o Českém institutu pro akreditaci (ČIA), podrobnosti o jeho činnosti a o vlastním procesu akreditace jsou dostupné na internetu (www.cai.cz).

Akreditační orgány již akreditovaly certifikační orgány pro certifikaci osob působících v rozdílných funkcích v různých oborech.

Akreditace v oblasti certifikace osob se provádí podle mezinárodní normy ČSN EN ISO/IEC 17024 „Posuzování shody – Všeobecné požadavky na orgány pro certifikaci osob“ která stanoví požadavky na certifikační orgány pro certifikaci osob.

ČIA akreditoval podle normy ČSN EN ISO/IEC 17024 více než dvacet certifikačních orgánů, a to pro funkce využívané v nejrůznějších oborech. Dnes již mnoho organizací zaměstnává osoby, které jsou držiteli osobních certifikátů prokazujících jejich způsobilost. Certifikační orgány proto postupně rozšiřují rozsah své působnosti a současně projevují i zájem o prokázání úrovně vydávaných certifikátů - o akreditaci.

Při akreditaci se prověřují nejen postupy a odborná způsobilost certifikačních orgánů, ale také soulad jejich programů (systémů) certifikace s právními předpisy (u specializací, kde to připadá v úvahu). Získání akreditace umožňuje certifikačním orgánům, aby jako potvrzení své způsobilosti a důvěryhodnosti vydávaly v rozsahu udělené akreditace tzv. akreditované certifikáty (certifikáty uvádějící odkaz na platnou akreditaci). Tyto certifikáty, které vydávají certifikační orgány akreditované ČIA, mají větší váhu než certifikáty neakreditované, neboť akreditace zvyšuje jejich důvěryhodnost a spolehlivost.

Akreditované certifikáty se v současné době vydávají v řadě různých oborů. Dále jsou uvedeny příklady významných nebo často se opakujících oborů a funkcí, které certifikují certifikační orgány akreditované ČIA.

Obory certifikace:

Oceňování majetku, peněžnictví (např. odhadci nemovitostí, realitní makléři)

Systémy managementu: kvality, environmentu, BOZP, bezpečnosti informací, bezpečnosti potravin, ... (např. manažeři, auditoři, poradci)

Činnost manažerů, hodnotitelů působících ve specifikovaných oborech (např. manažer standardizace, manažer vzorkování, marketingový manažer)

Metrologie

BOZP, prevence rizik, požární ochrana

Svařování kovů a svařování plastů

Nedestruktivní testování (NDT pracovníci)

Obsluha zdvihacích zařízení, obsluha motorových vozíků

Činnost revizních techniků a příbuzné činnosti

Speciální činnosti (zkušební technici, korozní technici a příbuzné funkce)

III. Systém akreditace v Evropě, uznávání certifikátů v zahraničí

Větší důvěryhodnost certifikátů a spolehlivost výsledků je významným faktorem při uznávání certifikátů nejen v ČR, ale i v měřítku mezinárodním. Přispívá k tomu členství ČIA v mezinárodních organizacích což jsou Evropská spolupráce pro akreditaci (EA) s evropskou působností a International Accreditation Forum (IAF) s působností celosvětovou, které sdružují národní akreditační orgány členských zemí.

V každém státě Evropské unie působí jeden národní (vnitrostátní) akreditační orgán, který zajišťuje akreditaci orgánů posuzujících shodu. Národní akreditační orgány jsou zapojeny

v celoevropském systému akreditace, který spravuje sdružení národních akreditačních orgánů, EA. Svou akreditační činnost provádějí ve shodě s normou ISO 17011, pro akreditované subjekty jsou aplikovány požadavky norem řady ISO/IEC 17000, případně dalších stanovených dokumentů.

Činnost EA se zaměřuje na sjednocení způsobu posuzování orgánů posuzujících shodu, tedy i certifikačních orgánů, které vede ke srovnatelnosti jejich výstupů tj. úrovně certifikátů. Jelikož členské akreditační orgány, které jsou sdruženy v organizaci EA, navzájem prověřují a hodnotí svou činnost formou evaluace, lze říci, že výstupy akreditace a následně i výstupy certifikace jsou v členských státech považovány za rovnocenné. Výsledkem je, že akreditační orgány, které úspěšně prošly evaluací, uzavřely *multilaterální dohodu o vzájemném uznávání výsledků (MLA EA)* tj. protokolů, certifikátů, inspekčních zpráv atd., které vydávají akreditované subjekty. V oblasti certifikace osob byla dosud uzavřena dohoda o vzájemném uznávání certifikátů mezi evropskými akreditačními orgány, jelikož akreditované certifikační orgány certifikující osoby zatím ve většině případů uplatňují národní systémy certifikace. Dohoda o uznávání akreditovaných certifikátů v celosvětovém měřítku – v rámci IAF - se teprve připravuje.

Význam akreditace i pozice EA posílilo vydání nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 765/2008, kterým se stanoví požadavky na akreditaci. EA je tzv. uznaným orgánem podle článku 14 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 765/2008, kterým se stanoví požadavky na akreditaci. Na základě čl. 11 tohoto nařízení uznávají vnitrostátní orgány členských států EU rovnocennou úroveň služeb poskytovaných akreditačními orgány i nálezy (certifikáty) vydané akreditovanými subjekty posuzování shody, pokud se akreditační orgány úspěšně podrobily vzájemnému hodnocení. Nařízení č. 765/2008/ES je přímo aplikovatelné v členských státech EU a je právním podkladem pro uznávání certifikátů a dalších nálezů vydávaných akreditovanými subjekty posuzování shody (certifikační orgány apod.).

ČIA je plnoprávný člen EA a je také signatářem dohody MLA EA o vzájemném uznávání výsledků akreditovaných subjektů t.j. mimo jiné i certifikátů. Z členství v této dohodě vyplývá pro národní akreditační orgány povinnost prosazovat v členských státech akceptování akreditovaných certifikátů (vydaných pod akreditací některého ze signatářů MLA EA).

To má praktický dopad a význam pro držitele akreditovaných certifikátů. I tam kde neexistují dohody o uznávání certifikátů mezi státy lze dosáhnout uznávání akreditovaných certifikátů.

Pro ilustraci uvádím konkrétní příklad při zaměstnávání českých pracovníků v Norsku, kterým zaměstnavatel nechtěl uznat akreditovaný certifikát vydaný v ČR, jako dostačující doklad pro danou kvalifikaci. Situace byla řešena ve spolupráci s norským národním akreditačním orgánem, Norwegian Accreditation, který projednal uznání certifikátu s norským zaměstnavatelem a výsledkem bylo uznání certifikátu. Dotyční pracovníci tedy již nemuseli absolvovat speciální výcvik potřebný pro výkon dané činnosti v Norsku.

Tím se v praxi potvrzuje význam akreditované certifikace.

Ing. M. Kodrová